

La pràctica en matèria de família a Andorra

Maite Bougeaud
Advocada

Bona tarda, en primer lloc vull donar les gràcies, em sento molt honorada per haver vingut aquí, però jo no penso fer cap conferència, en realitat vinc com a testimoni del que és la pràctica quotidiana del dret a Andorra. L'exposició del nostre dret l'ha fet magníficament el senyor Poch. Els explicaré com va: a Andorra tenim nou batlles, és equivalent al nombre de jutjats, són nou, representen la primera instància i s'ocupen, com a primera instància, de tots els incidents aquests previs, i fins a l'obtenció de la primera sentència, o si s'escau del primer *aute* o interlocutòria, i és el Tribunal Superior, del qual forma part el senyor Poch, el que resol definitivament aquestes qüestions. Com ell ens ha dit la llei qualificada de la justícia a Andorra és molt recent; això que significa?, que tots —i quan dic tots hi incloc els batlles, que dicten les primeres sentències— tenim molt poca experiència. En efecte, fins a l'any 95, eren els tribunals eclesiàstics els únics que decidien d'una forma definitiva aquests afers i, per tant, els jutges, els batlles s'ocupaven del que eren mesures provisionals, i quan l'assumpte estava acabat davant del tribunal eclesiàstic resolien alguns aspectes de caràcter patrimonial, però havien estat els tribunals eclesiàstics els que havien pres les decisions importants so-

bre custòdia i sobre pàtria potestat, almenys així ho recomanaven les sentències que deien que recomanaven, doncs, que els fills s'eduquessin prop de tal i tal progenitor.

Aquesta manca d'experiència que tenim per resoldre d'una forma definitiva els assumptes de família ens fa ser a tots una mica cautelosos; de fet la majoria dels companys procurem resoldre amistosament aquests assumptes, tant com podem. En primer lloc, perquè és veritat que en totes les matèries, i crec que en aquesta més que en cap, el pitjor arranament és sempre millor que la decisió que faci, amb tota la seva ciència, una tercera persona aliena a la situació familiar. En segon lloc perquè de debò tenim una mica de por, tenim tan poqueta experiència, tan poca jurisprudència, de moment, que hi han molts aspectes en què els nostres clients no els podem orientar; podem dir: crec que seria raonable que els tribunals donessin tal o tal solució, però la veritat és que hi han moltes coses que encara no han estat resoltes per sentències del Tribunal Superior. En els procediments de família, com ha dit el senyor Poch, també passa a Espanya, els fiscals intervenen sempre que hi ha menors. Trobo que és molt important perquè realment ells representen d'una forma directa aquests interessos, encara que puc dir amb tota la seguretat que en aquests casos els advocats són advocats dels menors, els jutges són jutges dels menors, i els fiscals continuen representant també els interessos dels menors. Però vull dir que el fiscal hi intervé amb un afany especial de protegir aquests interessos; també hi intervenen d'una manera constant els serveis d'assistència social, de fet hi ha un servei de mediació familiar on els assessoren per poder atorgar convenis de separació o de divorci que després seran proposats als jutges.

I voldria remarcar també que a Andorra, en aquesta curta experiència que tenim per resoldre aquests problemes, de moment fem intervenir-hi també bastant altres experts, que són els psicòlegs i els psiquiatres. Em penso que l'aportació que poden fer aquests professionals és molt important, perquè tractant-se de matèries que afecten el cor de la gent —i quan dic el cor, doncs parlem de preocupacions, parlem de ràbia, parlem de venjances; és veritat, són matèries que a tots ens afecten d'una manera molt forta— doncs crec que és molt important el parer d'aquests especialistes. Fins i tot l'altre dia em penso que li comentava al senyor Poch: crec que no fóra absurd que quan hi ha una sentència que hagi posat fi a un procediment contenciós, i això significa que els progenitors no han estat capaços d'arribar a una solució acordada, a mi m'agradaria que quasi per sistema s'hi inclogués l'obligació d'aquests progenitors que s'acaben de separar de seguir un tractament, o un control, unes visites de caràcter com a mínim psicològiques, durant un

temps. I això, per què? Mirin, tots els que tractem amb assumptes de família sabem que els dilluns són horribles, els dilluns vénen les mares a les quals el pare no ha entregat el fill a l'hora, el pare ve perquè la dona no els tenia preparats, uns i altres perquè els nens han tingut uns moments de molta tensió quan són entregats; hem d'ajudar-los i de vegades, moltes vegades, hem de dir als nostres clients: no estan actuant d'una manera assenyada; també així perdem alguns clients que no volen sentir això, però el que no pot ser és que hàgim de ser els professionals del dret els que ajudem aquesta gent a tenir una mica de seny després de la separació. Els jutges tampoc poden dedicar els dilluns i els dimarts a resoldre aquests problemes, els incidents que han sobrevingut els diumenges, per tant jo crec que de debò fóra raonable que aquestes persones poguessin anar d'una forma periòdica als psicòlegs —perquè ells que no són advocats ni d'un ni d'altre, ni són jutges, dels quals com a mínim un potser té alguna mena de malfiança, perquè sempre n'hi ha algun que surt més disgustat que l'altre d'una resolució judicial— i doncs que aquestes persones els ajudessin a comportar-se davant la separació. La convivència requereix un aprenentatge, també la separació requereix un aprenentatge, i tots sabem que les experiències dels altres no ens serveixen a nosaltres, que la nostra és la pròpia, i per més que hàgim vist en els nostres germans, o en els nostres amics, o en els nostres veïns, situacions de separació, realment crec que valdria la pena que fóssim prou humils i féssim l'esforç suficient de cara als fills per reconèixer que som imperfectes, que si no hem estat capaços d'arribar a unes solucions consensuades és que encara ens falta una mica de prudència potser, potser ens falta una mica d'amor, potser ens falta una mica de calma, però el cert és que necessitem ajut, i em penso que aquests professionals realment podrien fer un bon servei a les persones separades i, en conseqüència, als fills, estalviaren molta feina als advocats, i molts maldecaps als jutges.

Hem observat en la pràctica quotidiana que sí que és veritat que els cònjuges parlen, per davant de tot, de l'interès del nen, però a l'hora de la veritat sabem que a través del nen ells s'estan venjant de les conductes de l'altre; és, per desgràcia, molt freqüent això. Aleshores, per exemple, el que observem nosaltres és que hi ha com un *mercadillo* quan es parla de les visites, dels contactes, dic paternofilials perquè solen ser els més freqüents, normalment és la mare la que té la custòdia, i aquests contactes són paternofilials, encara que particularment em penso que no s'haurien de qualificar així, perquè no hem de tenir cap perjudici a favor d'una custòdia del pare o de la mare. Doncs, estava dient, quant als contactes aquests, quan ens reunim els advocats fem aquest mercat: vinga, divendres des de les vuit del vespre, dissabte

des del matí fins a quina hora del diumenge? Tots sabem que és necessari fer un calendari, com és necessari fer un contracte d'arrendament, perquè la paraula pot fallar —doncs, i per què les persones poden actuar amb poc seny?— de manera que sí que hem de fer un calendari i hem de posar uns horaris, però això és per quan se'ns torça el seny, i aleshores hem de dir: avui toca o no toca. Però la veritat és que en l'execució d'aquests contactes sempre tenim molts problemes: mirin, jo he de reconèixer que fa uns anys, convençuda —i ho sento pels senyors que hi ha aquí— que normalment les mares exerceixen la custòdia d'una forma més adequada que els pares, potser perquè en tenim més pràctica, no per res més, no perquè tinguem més capacitat ni d'estimar, ni de cuidar, però ja els dic, amb aquest convenciment pensava que com més temps estiguessin amb la mare, i menys amb el pare, els nens estarien més temps protegits. Reconec que he anat canviant d'opinió, crec que justament un punt feble important de la convivència és que, o ells no hi participen voluntàriament, o les mares no deixem que hi participen suficientment, en l'atenció quotidiana dels fills, i si això ha passat durant la convivència, no hem de fer que continuï passant després de la separació, hem de donar l'oportunitat als pares de conivire d'una forma més àmplia amb els seus fills. És el meu convenciment personal. Si no exerceixen bé aquests contactes paternofilials, es podran retallar, però particularment crec que una convivència setmanal d'un parell de dies a la setmana, no allò de cap de setmana altern, seria beneficiosa per als nens, primer perquè ells tenen un punt de referència una mica més ampli, segon perquè si ho fan ben fet, els pares es comprometen d'una forma més forta envers l'educació i l'atenció dels nens, i entendran probablement millor aquelles angoixes que transmeten les mares del que és el dia a dia amb els seus fills. És clar, un pare que estigui separat, que vegi el fill molt de tant en tant, què passa?, té una llibertat total d'actuar, arriba el dissabte o el diumenge que li toca, té el cap fresc i potser està fins i tot tan descansat que té ganes de gresca; aleshores tot són retrets al comportament de la mare que té la guarda del nen cada dia, el «renta't les orelles», «ves-te'n a dormir», «fes els deures», etc., que és la part, a veure, no és la part desagradable, però sí que és la que és menys entesa pels nens. Aleshores arriben els pares el cap de setmana com el Pare Noël, i és quan vénen els problemes moltes vegades; al cap d'una temporada les mares diuen: tinc por, perquè em penso que el nen s'està apropant molt al pare, i això, per què?, perquè aquests dos dies, o sigui quatre dies al mes, que conviuen amb el pare, doncs el pare pot fer coses que d'una manera quotidiana no es poden fer.

Aquestes qüestions crec que podrien ser resoltes, no solament amb una decisió judicial, que faci doncs que aquests contactes siguin una miqueta més amplis, fins i tot durant la setmana, de tant en tant, perquè vegin què és el dia a dia, sinó també, com he dit, amb l'ajuda d'aquests psicòlegs que podrien orientar pare i mare després de la separació. Això respecte dels nens, però s'ha de parlar també dels béns, perquè si hem dit que és un *mercadillo* el que es fa amb els contactes normalment paternofilials, al final de moltes separacions, el que hi ha és una lluita per un patrimoni. És legítim, que un no es quedi «com el gall de moro» si realment ha treballat amb els fills i d'una manera indirecta amb els negocis. La veritat és que, quan arribem a aquest nivell hem de lluitar amb poques facilitats per part dels tribunals de primera instància, per a restablir una justícia de caràcter patrimonial. Pel que fa al Tribunal Superior, de moment no hi arriben els assumptes més feixucs que s'allarguen molt en primera instància, perquè al Tribunal Superior de moment no arriben els assumptes carregosos, aquests estan durant molt en primera instància, ja que hi ha poques facilitats, per exemple, per investigar en el patrimoni de la gent.

Tots sabem que quan es fixen, per exemple, les pensions d'aliments —no parlem de pensions de supervivència, es pot sobreviure amb deu mil pessetes— el que diu la llei, però, perquè ho diu el seny, és que els pares hem d'aportar als nostres fills tant com ens ho permetin les nostres possibilitats, és a dir —potser és sobrer dir-ho, però és que a vegades hi han pares i mares que necessiten que els ho recordi-, si hi ha un bon nivell econòmic no podem parlar d'una pensió ni de vint mil ni de trenta mil pessetes, perquè aquest nen té dret a viure en una casa que tingui una bona calefacció, en una habitació adequada, ha de tenir persones que el vigilin d'una manera directa, sense necessitat que passin de la guarderia a un veí que els guardi un parell d'hores, i si poden fer cursos d'anglès a l'estranger, doncs tenen dret a fer totes aquestes coses, aquests fills. Doncs clar, per saber quina és la capacitat econòmica dels pares hem d'investigar en el seu patrimoni, i aquí tenim problemes; com vostès saben una de les bicoques d'Andorra és que el fisc no ens mata, i aleshores tenim un problema per saber realment quin és el patrimoni d'una persona. També és conegut de tots que hi han molts i molts negocis a Andorra que estan a nom de terceres persones, avui no és el moment de parlar dels prestanoms, però tots vostès coneixen això; aleshores hi han realment progenitors que tenen una colla de negocis al seu nom i que realment no en són propietaris. Altres vegades parlem de progenitors que no tenen res al seu nom perquè la legislació no els ho permet i, en canvi, són propietaris de molts comerços o empreses. Bé, si podem tenir alguna dificultat

per saber si realment un té o no aquelles empreses, com van aquestes empreses, i si realment tenim un pare que és un empresari rumbós o que és una persona que tot just es defensa, aleshores les dificultats són enormes, però jo dic que la primera dificultat consisteix en el fet que, de moment, hem vist rebutjades en primera instància moltes pretensions d'investigació del patrimoni, per exemple, quan sol'licitem coses elementals: que s'esbrini a través dels notaris quin és el patrimoni d'aquesta persona, i normalment ens contesten que no es dóna enlloc aquesta prova sol'licitada; no és que arribem a un moment que sigui difícil continuar investigant, sinó que hi ha com una tendència a no indagar gaire.

Aquests trobo que són, en principi, els problemes pràctics, només voldria afegir un desig particular meu, i que és compartit per molts companys, almenys per algun dels companys: trobo que seria bo que hi hagués un jutge, un batlle de família, o almenys un servei permanent, al qual poguessin acudir aquests dilluns, i aquestes tornades de vacances, o sigui, als moments conflictius, aquestes persones, o abans dels caps de setmana o abans de les vacances, aquelles persones que no poden esperar gaire per tenir una solució, perquè de vegades es planteja el problema que «el meu marit que és portuguès m'ha dit que s'emportarà els nens a Portugal el divendres», per exemple, «i ja veurem si els torna, i m'ha dit que no té intenció de tornar-los al cap de deu dies, sinó quan a ell li vingui bé». Aquestes solucions, aquests problemes, requereixen una solució molt ràpida, i encara que em consta que els batlles fan molt esforç a atendre'ns ràpid i donar solució ràpida, la veritat és que una permanència d'un batlle de família trobo que facilitaria molt les coses.

Ja no els cansaré més, però només els voldria dir que si, com ha dit el senyor Poch, realment la família, o almenys la família en què ens hem criat nosaltres, està en crisi, a Andorra ho està encara més; pensem que som 60.000 habitants, 60.000 habitants dels quals molt pocs són andorrans andorrans, la proporció és molt petita. Som espanyols, som francesos, portuguesos, hi ha una comunitat molt important portuguesa, hi han àrabs, hi han hindús, n'hi ha de tot arreu, i molta d'aquesta gent ve a Andorra a estalviar i marxar al seu país on es faran la seva casa. Això dóna a tot un ambient de transitorietat, i en veritat això també té les seves conseqüències a l'hora de formar una família; hi han moltes famílies en crisi a Andorra, moltes, i aquests elements d'estrangeria compliquen una mica la solució dels problemes. A tots els despatxos, per exemple, la por que tenim la frontera, res, a cinc minuts de casa, i que passaran la frontera és una angoixa que tenen totes les persones que es separen, encara que en honor a la veritat diré que jo només recordo

un cas en què un súbdit francès va agafar el seu fill i se'l va emportar a la valenta; va ser recuperat aquest nen al cap d'uns mesos, però vull dir que encara que realment de problemes importants no n'hem tingut, afortunadament, en aquest aspecte, és una qüestió que també, doncs, amoïna a Andorra.

Ja no tinc res més a afegir, si després tenen alguna curiositat i l'haig de respondre, amb molt de gust.